

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش های سیاسی

مناسبات

ایران و قزاقستان در یک نگاه

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش های زیر قابل دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صداوسیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: فرشته مقدم

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	■ مقدمه
۱.....	■ سیاست خارجی قزاقستان
۲.....	■ پیشینه روابط
۳.....	■ مناسبات تجاری- اقتصادی
۳.....	■ مناسبات نظامی و امنیتی
۳.....	■ همکاری های فرهنگی
۵.....	■ برخی از مناسبات دوجانبه بین تهران و نورسلطان
۵.....	■ ظرفیت های پیش رو
۶.....	■ جمع بندی
۶.....	■ منابع

پس از استقلال قزاقستان در سال ۱۳۷۰، (۱۳۹۰م) جمهوری اسلامی ایران جزء اولین کشورهایی بود که با به رسمیت شناختن آن، سفارت خود را در پایتخت این کشور افتتاح کرد و طی ۲۸ سال گذشته روابط ایران و قزاقستان که ریشه در مشترکات تاریخی، دینی و فرهنگی دو ملت دارد، با آهنگ متعادلی رو به رشد بوده است. ایران علاوه بر سفارت در نورسلطان (آستانه)، در شهر آلماتی و بندر آکتائو در ساحل قزاقی دریای خزر دارای سرکنسولگری است و سرکنسولگری قزاقستان نیز در گرگان فعالیت می‌کند. جمهوری قزاقستان بزرگترین کشور در آسیای مرکزی است و قریب به ۱۷ میلیون نفر جمعیت دارد. پایتخت این کشور در سال ۱۹۹۸ از آلماتی در جنوب به نورسلطان (آستانه) در شمال منتقل شد. زبان‌های رسمی آن قزاقی و روسی و واحد پول آن تنگه است. گفتنی است در برخی از نقاط قزاقستان نیز می‌توان فارسی زبانان را مشاهده کرد. این کشور بزرگترین کشور آسیای مرکزی است که با کشورهایی از جمله روسیه، چین، قرقیزستان، ازبکستان، قرقیزستان و ترکمنستان همسایه است و از طریق دریای خزر با ایران و آذربایجان همسایگی دارد. این کشور بین آسیا و اروپا واقع شده است.

سیاست خارجی قزاقستان

نکته‌ای که در رابطه با قزاقستان وجود دارد تقدم توسعه اقتصادی بر توسعه سیاسی است. به این معنا که برای توسعه سیاسی ابتدا توسعه اقتصادی این کشور حائز اولویت است. در روابط خارجی نیز، اولویت این کشور در وهله نخست، همسایگان و در وهله بعدی مجموعه کشورهای شوروی سابق، کشورهای سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) (کشورهایی از آمریکا، اروپا، شرق آسیا،...) و سپس کشورهای جهان اسلام هستند. لذا در بررسی روابط ایران با قزاقستان، جدای از بحث همسایگی از طرق دریای خزر، از نگاه این کشور ایران در شمار کشورهای جهان اسلام قرار دارد. از دیگر اصول مورد توجه قزاقستان، ایفای نقش فعال در معادلات بین‌المللی می‌باشد که آخرین مورد آن عضویت قزاقستان در شورای امنیت است. اگر در کنار عضویت در شورای امنیت، برگزاری اجلاس کنفرانس سران کشورهای اسلامی، اجلاس سران خزر و اجلاس سطوح بالا در حوزه‌های مختلف در نظر گرفته شود، این موارد از جمله شاخص‌های مهم برای ایفای نقش فعال کشور قزاقستان محسوب می‌شوند.

پیشینه روابط

روابط ایران و قزاقستان از جمله با ثبات‌ترین و گرم‌ترین روابط جمهوری اسلامی ایران در سطح منطقه آسیای مرکزی به شمار می‌رود. این کشور به عنوان یکی از کشورهای فعال در حوزه خلع سلاح و عدم اشاعه هسته‌ای، همواره بر حق مشروع کشورمان و بهره‌برداری صلح آمیز از انرژی هسته‌ای، تاکید کرده است و در همین راستا قزاقستان در مقطعی میزبانی اجلاس ایران و ۱+۵ را برعهده گرفت. پس از اعلام لغو تحریم‌های اقتصادی نیز، قزاقستان اولین کشوری بود که هئیتی از نمایندگان برجسته کسب و کار خود را به ایران فرستاد تا برای تقویت ظرفیت موجود بین ۲ کشور در بخش‌های اقتصادی مانند حمل‌ونقل، کشاورزی، استخراج و فرآوری معدن تلاش کنند. علاوه بر این، برگزاری اجلاسی مثل آلماتی، روند آستانه و اجلاس پارلمان‌های اوراسیا که در حال برگزاری است، نمونه‌هایی از نشست‌هایی است که قزاقستان میزبانی آن را بر عهده داشته است.

از نظر قزاقستان ایران بازیگر منطقه‌ای مستقلی به حساب می‌آید و از آنجایی که قزاقستان درصدد ایجاد توازن بین قدرت‌های بزرگ است، وزن سیاست خارجی مستقل ایران برای قزاقستان اهمیت پیدا می‌کند و از این لحاظ، قزاقستان علاقمند به توسعه روابط با ایران است. هرچند سقف یا سطح این ارتباط به دیگر عوامل منطقه‌ای و بین‌المللی بستگی دارد. قزاقستان متأثر از عوامل منطقه‌ای و بین‌المللی به دنبال روابط دوجانبه‌ی کنترل‌شده با ایران است. همچنین این کشور به همکاری محدود منطقه‌ای و بین‌المللی با ایران تمایل دارد. این کشور در عین حال، سعی دارد بتواند به واسطه ارتباط با ایران جایگاه منطقه‌ای خود را ارتقا

بخشد، لذا در عرصه هسته‌ای ورود پیدا کرده و برای خود ظرفیت ایجاد می‌کند و یا هم اکنون که عضو شورای امنیت است با ورود به مسائل مربوط به ایران در صدد افزایش جایگاه خود می‌باشد.

■ مناسبات تجاری - اقتصادی

هم اکنون زمینه‌های خوبی برای گسترش تعاملات تجاری و اقتصادی دو کشور وجود دارد. براساس آمار گمرک ایران، در سال ۱۳۹۳ ایران حدود ۱۷۰ میلیون دلار و در سال‌های ۹۵-۹۴ حدود ۱۱۶ میلیون دلار کالا به قزاقستان صادر کرده است. آمارها نشان‌دهنده آن است که تراز تجاری میان ایران و قزاقستان در سال ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ مثبت بوه است. این موضوع بیانگر آن است که کشور قزاقستان شریک تجاری خوبی در جهت توسعه صادرات ایران بوده است. چنانچه آمار و ارقام در جدول زیر نشان می‌دهد، تراز تجاری در سال ۹۶؛ بیش از ۱۰۱ میلیون دلار و در سال ۹۷ با توجه به برخی محذورات از جمله تحریم‌های ظالمانه، هر چند این میزان کاهش یافته لیکن بازهم تراز تجاری مثبت و حدود ۶ میلیون دلار بوده است.^۱ لذا بی تردید با توجه به پتانسیل‌های موجود، توان بالایی برای افزایش حجم تبادلات تجاری بین ایران و قزاقستان وجود دارد.^۲

سال ۹۶ (ارقام به دلار)	سال ۹۷ (ارقام به دلار)	تراز تجاری - سال ۹۶	تراز تجاری - سال ۹۷
۶۶،۶۳۸،۱۲۸	۲۹،۲۰۸،۶۰۱	۱۰۱،۳۴۷،۴۲۳	۵،۵۶۹،۸۴۱
۱۶۷،۹۸۵،۵۵۱	۳۴،۷۷۸،۴۴۲		

(منبع: اتاق بازرگانی ایران)

■ مناسبات نظامی و امنیتی

قاچاق مواد مخدر و گسترش تروریسم و نیروهای تروریستی همچون طالبان و داعش در افغانستان که همواره تهدید بزرگی برای آسیای مرکزی و حتی ایران تلقی می‌شود باعث گردید روابط میان ایران و کشورهای آسیای مرکزی در این حوزه افزایش یابد. قزاقستان نیز به‌عنوان کشوری که ارتباط دریایی با ایران دارد طی چند سال اخیر همکاری نظامی خود را با ایران افزایش داده است که حضور ناوهای دو کشور در بنادر یکدیگر نشان از نزدیکی روابط در این حوزه دارد که به‌نوبه خود در ایجاد زمینه پایدار برای توسعه همکاری‌های اقتصادی، تجاری و سیاسی تاثیرگذار خواهد بود.

■ همکاری های فرهنگی

روابط فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و این کشور از سابقه و پیشینه طولانی برخوردار است، اختلاط فرهنگ و مدنیت ایرانی و قزاقی و تاثیر متقابل این دو در جنوب قزاقستان کاملاً نمایان است. در سالهای بعد نیز ادبیات فارسی در آسیای

۱- برای مطالعه بیشتر رجوع کنید به؛ مروری بر روابط جمهوری اسلامی ایران و کشورهای آسیای مرکزی، فرشته مقدم، ۱۳۹۷/۷/۳۰، آرشو پژوهش‌های خبری

۲- گفته می‌شود دو کشور قصد دارند تا تبادل تجاری در بخش کشاورزی را برای سالهای آینده به سه میلیارد دلار برسانند.

مرکزی گسترش یافت و آنها با فرهنگ و ادب ایرانی مانوس و از آن متأثر شدند. «آبای» شاعر ملی قزاق نمونه بارز و برجسته آن است که به حافظ و ادب فارسی عشق می‌ورزید.

با استقلال جمهوری قزاقستان، روابط رسمی دو کشور در حوزه فرهنگی با امضاء سند «موافقت‌نامه فرهنگی» میان دو کشور در سال ۱۹۹۳ آغاز شد و با سفر مقامات عالی دو کشور تاکنون چندین سند و یادداشت تفاهم همکاری دیگر نیز به امضاء رسیده است؛ در چارچوب سند موافقت‌نامه فرهنگی میان دو کشور، رایزنی فرهنگی ایران در شهر آلماتی در سال‌های اول پس از استقلال این کشور گشایش یافت.

همچنین ۴ سال قبل نیز نمایندگی فرهنگی جمهوری اسلامی در شهر نورسلطان پایتخت این کشور نیز افتتاح گردید و در مجموع طی سال‌های گذشته رایزنی فرهنگی سفارت جمهوری اسلامی عملکرد مثبتی داشته و موفق شده است. با برگزاری هفته‌های فرهنگی، نمایشگاه‌های فرهنگ و تمدن ایرانی، هفته‌های فیلم، اعزام هیئت علمی، فرهنگی و هنری، تاسیس مراکز ایران‌شناسی در دانشگاه‌ها و مراکز علمی، همکاری‌های کتابخانه‌ای به معرفی ظرفیت‌های علمی و فرهنگی جمهوری اسلامی بپردازد.

معرفی هنر ایرانی در ابعاد مختلف، انتشار فصلنامه ایران‌نامه، انتشار آثار فاخر نویسندگان برجسته کشورمان و شرکت فعال در کنگره رهبران ادیان سنتی و جهانی که همه ساله با اهتمام دولت قزاقستان برگزار می‌شود از دیگر اقداماتی است که رایزنی فرهنگی کشورمان در قزاقستان به انجام رسانده و موفق شده است تصویر صحیحی از کشورمان در ذهن و ضمیر قزاقان برجای گذارد.

برخی از مناسبات دوجانبه بین تهران و نورسلطان

- احداث خط آهن سه جانبه ایران، ترکمنستان و قزاقستان.
- تفاهم‌نامه امضا شده در رابطه با کشت فراسرزیمینی ایران با قزاقستان، تاجیکستان و قرقیزستان.
- امضای تفاهم‌نامه همکاری انجمن صنایع خوراک دام و طیور و آبزیان.
- امضا قراردادهای سوآپ نفتی و سوآپ غلات و خوراک دام.
- امضای تفاهم‌نامه همکاری بین کانون ادبیات ایران و اتحادیه نویسندگان قزاقستان در جهت معرفی ادبیات معاصر فارسی.
- امضای تفاهم‌نامه همکاری بین پژوهشگاه علوم انسانی و دانشگاه فارابی آلمانی.
- کشایش مرکز مطالعات اقتصادی ایران و قزاقستان (ابوریحان بیرونی) توسط دانشگاه علامه طباطبائی و دانشگاه ملی اوراسیا در آستانه
- امضای تفاهم‌نامه همکاری بین دانشگاه مازندران و دانشگاه دولتی آتیرائو قزاقستان در جهت تقویت توسعه زبان و فرهنگ فارسی

ظرفیت‌های پیش رو

- بهره‌مندی از اشتراکات فرهنگی میان ایران و کشورهای آسیای مرکزی و پتانسیل‌های موجود و وجود ظرفیت‌های فرهنگی و فراملی در راستای هم‌افزایی و همگرایی فرهنگی و نزدیکی روابط میان اقوام این جغرافیای بزرگ در راستای کاهش اختلافات موجود.
- تلاش برای تعاملات رو به رشد بیشتر دو کشور در بخش‌های مختلف به ویژه در حوزه اقتصادی.
- سرمایه‌گذاری و ورود نیروهای متخصص ایرانی در حوزه‌های شهرسازی و راه‌سازی، کشاورزی و دامداری قزاقستان.
- بررسی زمینه‌های همکاری بیشتر در حوزه‌های فناوری و تکنولوژی
- و ...

■ جمع بندی

در قریب به سه دهه گذشته، روابط بین ایران و قزاقستان روابط متوازن و بدون تنش بوده و فراز و فرود چندانی نداشته و این امر، مهمترین شاخص روابط دو کشور بوده است. مهم‌تر اینکه روابط اقتصادی و حتی سیاسی دو کشور بسیار مثبت و امیدوار کننده بوده است. برای اثبات این ادعا می‌توان به پیشنهاد برگزاری نشست‌های ایران و ۵+۱ در آستانه اشاره نمود که نمونه‌ای موفق در عرصه سیاست خارجی است. از سویی با توجه به عدم دسترسی قزاقستان به راه آبی، ایران به عنوان پل ارتباطی مهم برای تعامل و ارتباط با کشورهای همسایه برای قزاقستان محسوب می‌شود. لذا راه‌های مختلفی برای گسترش تعاملات تجاری دو کشور وجود دارد که باید مورد بررسی بیشتر قرار گیرد.

در مجموع روند مناسبات ایران و کشورهای آسیای مرکزی به‌ویژه قزاقستان از بدو استقلال تاکنون هر چند به آهستگی اما به شکلی واضح رو به جلو بوده است. این ارتباطات و روابط در حالی انجام می‌شود که آمریکا، رژیم صهیونیستی و عربستان به عنوان متخاصم از موانع بزرگ و سدهای محکمی هستند که در مسیر شکل‌گیری هر چه بهتر روابط ایران و کشورهای آسیای مرکزی قرار گرفته است. لیکن با وجود سنگ‌اندازی‌های متعدد، حضور و نفوذ قدرت‌های فرامنطقه‌ای و تحریم‌ها یکجانبه آمریکا، باز هم این مناسبات مثبت بوده است. آنچه مسلم است اینکه ایران و قزاقستان علاقمند همکاری در زمینه‌های مختلف به‌ویژه در مبارزه با تروریسم در قالب همکاری‌های دوجانبه و یا اتحادیه‌های مختلف از جمله سازمان همکاری شانگهای، سازمان همکاری اسلامی، اجلاس سران بین‌المجالس و غیره هستند.

■ منابع

<http://www.trackpersia.com/turkmenistan-iran-foreign-relations>

<http://www.tccim.ir>

<https://knoema.com/>

<https://atlas.media.mit.edu/en/>

<http://www.iikss.com>

<http://ensani.ir/fa/article>

<http://www.iras.ir>

<https://www.tasnimnews.com>